

ПРОБЛЕМА СПІЛКУВАННЯ В РОБОТІ ПЕДАГОГА

Н.В.Брага, *магістрант,
Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С.Макаренка*

За останній час в педагогічній психології проблема ефективності педагогічного спілкування придбала велике значення. Організація продуктивного спілкування входить до числа найбільш складних завдань, які постають перед педагогом в процесі між особистісного контакту. Ці труднощі можуть призвести до збоїв в досягненні взаєморозуміння, і, отже, спілкування стає поверхневим, незадоволеним учасників комунікації, а часом, і конфліктним.

У школі існують дві головні фігури – вчитель і учень. Їх спілкування на уроці, у позакласній роботі, на дозвіллі стають встають важливою умовою ефективності навчально-виховного процесу, засобом формування особистості у школяра. Педагогічна діяльність будується у відповідності з психологічними законами спілкування.

Для здійснення ефективної педагогічної діяльності необхідно наявність комунікативного компонента, що вимагає від педагога розвитку комунікативних здібностей. Високий рівень розвитку комунікативних умінь педагог може виробити тільки при наявності певних комунікативних здібностей. В.А.Кан-Калік вважає необхідними для педагога наступні комунікативні вміння: 1. вміння спілкуватися на людях; 2. вміння через вірно створену систему спілкування організувати спільну з учнем творчу діяльність; 3. вміння цілеспрямовано організувати спілкування і керувати ним.

Педагог – одна з чисельних професій, спілкування якого є основним інструментом його роботи. Майстерність педагога тісно пов'язане з вмінням використовувати цей інструмент за призначенням. Для того щоб стати майстром, потрібно чимало часу. Велику значимість має розвиток здатності педагога вміти аналізувати свою позицію як учасника спілкування, то, в якій мірі він орієнтований на учнів. Педагогічне спілкування як процес характеризується наступними функціями: пізнання особистості, обмін інформацією, організація діяльності, обмін ролями, співпереживання, самоствердження. Знання цих функцій допоможе педагогу організувати спілкування з учнями як на уроці, так і поза ним.

На жаль, вчителі не завжди усвідомлюють свою провідну роль в організації контактів. При появі труднощів у спілкуванні близько 25% з них вважають, що ускладнення „виходять від учнів”, є наслідком їх невихованості. Доводиться жалкувати, що наставник не усвідомлює свого „вкладу”, причому часто значного, у створенні конфліктної ситуації.

Створення сприятливого психологічного клімату є одним з критеріїв продуктивного педагогічного спілкування. Педагогу важливо вміти формувати між особистісні стосунки в навчальному класі, так як, ефективна взаємодія з учнями впливає на правильну організацію зворотного зв'язку. Одна з вимог професійної ролі педагога – постійно знаходитися в позиції подаючого зворотній зв'язок своїм учням. У зв'язку з цим виникають наступні питання: чи слідує педагог психологічно-оптимальним шляхом? Чи відомо педагогам думки учнів про своїх наставників? Чи схильні педагоги знати ці думки?

Оскільки спілкування протикає безпосередньо віч-на-віч, воно набуває особистісний вимір. Учні не байдужі індивідуальні особливості педагога. У них складається групова та індивідуальна шкала оцінок кожного викладача. Невідповідність особистісних якостей педагога вимогам учнів негативно позначається на його взаємодії з учнями.

Наприклад, учні „побоюються”, що, висловивши своє негативне ставлення до викладача, вони можуть отримати занижену оцінку своїм знанням. У результаті відбувається деформація зворотного зв'язку, і викладач виявляється як би замкненим в світі власних ілюзій щодо самого себе. Ці ілюзії, безсумнівно, заважають знаходження спільної мови у спілкуванні. Подібні ситуації серед педагогів, на жаль не рідкість.

У випадках, коли одержувачами зворотного зв'язку є учні, ситуації виглядають інакше. За результатами психологічних досліджень на навчально-виховний процес впливає неповний зворотній зв'язок, за рахунок скорочення позитивного зворотного зв'язку. Позитивний зворотній зв'язок, що містить схвалення, служить підсиленням гідності та цінності учня. Однозначно, негативний зворотній зв'язок підкріплює неспроможність учня. Звичайно, спілкування неможливо без негативних оцінок, але не можна і захоплюватися ними, так як це не залишається безслідно.

Будь-яка оцінка, яка дана педагогом учню, впливає на встановлення самого учня. Наприклад, типова ситуація: вчителька охарактеризувала одного учня „розумниця”, і він надалі найчастіше приречений на золоту медаль, а іншого - „тупі цей, хуліганом” і йому доведеться докласти масу зусиль, щоб не опинитися в колонії для неповнолітніх.

Підтримка і позитивні оцінки оточуючих впливають на позитивну „Я-концепцію” Коли про нас думають добре, тоді й ми самі починаємо думати про себе добре. За допомогою самооцінки, яка формується в результаті оцінювання нас іншими, ми дізнаємося, як інші оцінюють нас, і співвідносимо з цим свої дії.

Відносини між учнем і вчителем – фундамент усіх громадських фармації, створених людьми за довгі роки. На вчителів лежить завдання створити і підтримувати доброзичливість, взаєморозуміння. Не боротьба, а пошук співпраці, співдружності, пронизаних гуманістичними відносинами – основа продуктивного спілкування в школі. Головним у спілкуванні вчителя й учнів повинні бути відносини, які засновані на повазі і вимогливості. Спілкування вчителя з учнями повинно знімати всякого роду негативні емоції, викликати радість досягнення, спрагу діяльності, сприяти соціально-психологічній оптимізації навчально-виховного процесу.

У ситуаціях педагогічного спілкування особливо актуальною є проблема адекватних форм зворотного зв'язку. Основну спрямованість спілкування складає психологічний вплив, успішність якого передбачає вміння педагога у відповідній коректній формі передати повідомлення так, щоб зворотній зв'язок був правильно зрозумілим і прийнятим учнем. Зворотній зв'язок вказує відправнику повідомлення, чи було воно отримано, і якщо так, то як воно було почуте, побачимо, зрозуміле.

Для того, щоб адресат правильно зрозумів зміст повідомлення, йому насамперед необхідно слухати співрозмовника. До перекручуванню повідомлення призводить неухвага і незацікавленість до розмовника, або коли слухач перебиває його, що порушує процес спілкування.

Американський фахівець в області людських комунікацій Іствуд Атватер запропонував вважати, що слухачеві під час розмови необхідно вирішувати три основні завдання: 1. розуміти текст; 2. спонукати продовження розмови; 3. запам'ятовувати сказане.

Ефективній зворотній зв'язок повинен носити описовий характер, а не передавати повідомлення у формі наказу, що в свою чергу викликає протидію. Необхідно показати співрозмовникові весь „шлях зародження” прохання. Американськими психологами після проведених досліджень була запропонована наступна чотирехступенчата формула: „Я бачу ...” – опис якогось факту, „Я відчуваю ...” – формулювання сприйняття своїх відчуттів, що виникли при цьому, „Я потребую ...” – породжувані цією ситуацією потреби, „І тому я хотів би від тебе ...” – саме прохання. У цьому випадку зростає ймовірність того, що повідомлення буде, принаймні, почуте, і, можливо змусить одержувача замислитися.

Виходячи з вищевикладеного, впливає, що спеціальна психологічна підготовка педагога є важливим напрямком вдосконалення педагогічного спілкування. Вміння спілкуватися передбачає в якості важливого моменту поінформованість про можливі витрати у цій сфері осмислення з одного боку, перешкод, труднощів, характерних для між особистісного спілкування, а з іншого – з'ясування умов та факторів, які сприяють спілкуванню.

Педагогу корисно звернути увагу на розвиток оперативності початку контакту, формування основи демократизації – відчуття „ми”, введення особистісних аспектів у взаємодію з дітьми, демократизацію власної прихильності до класу, показ цілей діяльності, передачу учням розуміння педагогом їх внутрішній стан, організовувати цілісний контакт з класом, зміна стереотипних негативних установок до окремих учнів. Все це допомагає долати бар'єри, що виникають особливо на початку педагогічної діяльності.